

KÖNYVISMERTETÉS/BOOK REVIEW

Fenntartható jelen vagy bizonytalan jövő

Jámbori Zsuzsanna¹

[Pogátsa Z. (2023): *Fenntartható gazdaság vagy társadalmi összeomlás*. Kossuth Kiadó, p. 320, ISBN: 9789635449804]

Pogátsa Zoltán magyar közgazdász-szociológus, a nemzetközi politikai gazdaságtan szakértője. Írásaiban nem csak gazdaságtudományi, hanem társadalomtudományi szempontból is értékes gondolatokat közvetít. Legutóbbi három, a Kossuth Kiadó gondozásában megjelent könyve aktuális témákat, összefüggéseket feszeget. Az első kötet, melynek a szerző „A globális elit” címet adta a legfelső 1%-ról szól, második kötete „Válság és infláció” címmel a pénzügyi rendszerről, míg ezen aktuálisan megjelent könyve a klímaváltozásról, fenntarthatóságról, túlnépesedésről, társadalmi felelősségvállalásról szól.

A fenntarthatóság az elmúlt években egyre inkább előtérbe került, napjainkban a klímaváltozás és az erőforrások kimerülése megkerülhetetlen téma, melynek fontosságához kétség sem fér. A fenntartható gazdaság, a fenntartható jövő iránti igény minden eddigénél sürgetőbb megoldásokat követel, a társadalomnak egyén szintjén, a vállalatoknak prioritásként kell kezelniük a fenntartható gazdaság megteremtését, amely egyensúlyt teremthet a környezetvédelem és a társadalmi felelősségvállalás között. A felelősségteljes, fenntartható jövőért az egyénen túl a nagy társadalmi-gazdasági rendszerek szintjén kell változásokat eszközölni. A fenntarthatóság egyik sarkalatos kérdése a jelenlegi gazdaság körül forog: Hogyan építhetünk ki egy olyan fenntartható gazdasági rendszert, amely úgy elégtí ki a ma emberének igényeit, hogy közben megőrzi az erőforrásokat a jövő generációi számára is. A fenntarthatóságot gyakran úgy határozzák meg, mint a jelenlegi szükségleteink kielégítésének képességét anélkül, hogy veszélyeztetnénk a jövő nemzedékek képességét saját szükségleteik

¹ JÁMBORI Zsuzsanna PhD hallgató [PhD Student]
(<https://orcid.org/0009-0003-1676-3061>)
Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar
[University of Sopron, Alexandre Lamfalussy Faculty of Economics]
(jambori.zsuzsanna@phd.uni-sopron.hu)

kielégítésére. A gazdasági növekedés hagyományos szemlélete a profit maximalizálását hangsúlyozza, miközben figyelmen kívül hagyja a környezeti hatásokat vagy a társadalmi következményeket.

Pogátsa Zoltán által írt könyv jól átlátható, logikusan felépített szerkezetű mű. Bár leginkább politikai-gazdaságtani megközelítést alkalmaz, mégis nagyon összetett, rendkívül alapos, számos tudományágat érintve komplex képet alkot jelenkorunk problémáiról, előre vetítve egy sötét jövőképet.

A fejezetek jól épülnek egymásra, a szerző a globális klímaváltozás hatásainak részletezésével kezdi a könyvet, mely olyan problémakomplexum, amelyben egyetlen tudományágnak sincs kizárólagos illetékessége (11. oldal). A klímaváltozás hatásainak csökkentésére irányuló feltétel a zöld átmenet megvalósítása. Ahhoz, hogy megértsük az egész folyamatot, az emberi tevékenység által okozott károk hatására megváltozó éghajlattól indul az első fejezet. A klímatudósok 1,5°C hőmérsékletemelkedést tartják a kritikus pontnak, ehhez képest, ha ebben az ütemben nő a karbonkibocsátás, az ökológiai lábnyom, kerül egyre előrébb minden évben a globális túllövés napja, az emberiség a 3°C-os felmelegedés felé tart. A technológiai innováció azonban kevés a klímaváltozás visszafordításához, ahhoz a gazdasági rend megváltoztatására is szükség van (24. oldal). Az ember által okozott környezeti károkhoz tartozik a klímaváltozáson kívül az ökoszisztémába való beavatkozás, az erdőterületek visszaszorulása, a hulladéktermelés, az erőforrások egyre fokozottabb felhasználása.

A következőkben rövid történelmi áttekintés után, a legnagyobb fosszilis energia felhasználó szektorokat veszi sorra a szerző. A fosszilisenergia-alapú civilizáció a második világháború után robbant be, ekkor vált általánossá a szén helyett az olaj, gáz alapú fűtés, a műtrágyahasználat, az autóhasználat, a légitözlekedés. A népesség száma a tudományos vívmányok hatására jelentősen megemelkedett, az egy főre jutó éves energiafelhasználás exponenciálisan nőtt. A fosszilis civilizáció negatív hatásait felismerték, a zöld átmenet azonban csak abban az értelemben zajlik, hogy egyre újabb és újabb technológiákat dolgoznak a ki a fenntartható energia kiaknázására. Globális szinten az elmúlt évtizedekben telepített fenntartható energiatermelő kapacitások nem a fosszilis energiakapacitások helyett, hanem azokat kiegészítve jelentek meg. A főbb meghatározó szektorok, amelyek a legjelentősebb üvegházgáz-kibocsátással járnak, az élelmiszertermelés, a műtrágyagyártás, az acél, a cement, a műanyag előállítása, illetve a szállítás, közlekedés.

A „Nagy Felgyorsulás” címet kapta a harmadik fejezet. A klímakatasztrófa megállításához elkerülhetetlen a gazdasági növekedés tudatos leállítására, ha ez elmarad, akkor nem a növekedés fog folytatódni, hanem a kontrollálatlan összeomlás következik be (64. oldal). A kapitáloptimizmus ezzel szemben a végtelen növekedést hirdeti, elhiteti, hogy nincsen baj, az emberiség sorsa javuló tendenciát mutat. Egyes nagyvállalatok komoly érdekei állnak az információk elferdítése, az információk visszatartása mögött.

Nemnövekedés szükségességéről ír a szerző a továbbiakban. A kapitalista gazdasági rendszer a folyamatos növekedésre épül. A hagyományos keleti filozófiában ezzel szemben a mai napig azt kövezzük, hogy annyit vehetünk el a természettől, amennyit vissza is adunk neki. Pogátsa ebben a fejezetben utal a korábbi kötetben szereplő felső 1% felelősségére, akik számára a növekedésbe vetett hit gazdasági érdek. Simon Kuznets dolgozta ki a bruttó hazai termék indexét, a GDP-t, azonban figyelmeztetett arra, hogy nem ajánlott azt a társadalmi jólét, az életminőség mutatójaként használni, mégis, azóta politikusok, közgazdászok erre használják. Fenntartható, zöld növekedés azonban nem létezik. A gazdasági növekedés leállításával, csökkentésével, a dekarbonizáció növelésére törekedve is egy ideig növelni kell az erőforrások felhasználást, a nyersanyagok kitermelését, mert a fenntartható technológiák előállításához szükséges. Az, ha egy nemnövekedő gazdaságra törekszünk, nem jelenti azt, hogy a technológia ne fejlődne, hogy ne lenne innováció.

Miközben a gazdasági növekedés ökológiai korlátai már nyilvánvalóak, a szerző a globális egyenlőtlenségekre is kitér. Szembeállítja népesség, fogyasztás, kibocsátás szempontból a fejlődő globális Dél, és a fejlett globális Észak országait. Az Európai Unióban a gazdasági növekedés mellett a CO₂ kibocsátás csökkent, azonban ez csak azért lehetséges, mert az EU a gyártása nagy részét Kínába, Indiába, a globális Dél országaiba helyezte át. A globális üvegházhatású gáz kibocsátás egyenlőtlenül oszlik el. Befolyásolja az eltérő életszínvonal, az eltérő fogyasztás. Pogátsa három jövőbeli megoldást vázol fel, amivel a fennmaradó, kibocsátható üvegházhatású gáz mennyiséget fel lehetne osztani. Per capita alapon, potenciál, illetve történelmi kibocsátás alapján. Ez utóbbi lenne a legigazságosabb, azonban számos problémát vetne fel.

A fenntartható gazdaság egyben igazságosabb társadalmat feltételez (138. oldal). Ezekhez azonban nemzetközi szintű beavatkozásokra lenne szükség. A valódi előrelépés gondolkodásmódbeli változtatáshoz kötődik,

ahhoz a felismeréshez, hogy ma is anyagi bőségben élünk, hogy lehet úgy is tisztességes, minőségi életet élni, hogy a gazdaság nem növekszik. A nemzeti szintű energiaelosztás, energiafelhasználás helyett jövőbeli megoldás lehet kontinentális szintű energiarendszerek kialakítása. Pogátsa a későbbiekben a fenntartható energiaforrásokat veszi sorra, amelyek egy része jelenleg még kiaknázatlan, vagy jelentős innovációval lenne működtethető. A fenntartható energiaforrások legnagyobb problémája az energia tárolása, ezt lehetne megoldani egy kontinentális szintű energiaelosztó, szolgáltató rendszerrel. Kitér a fenntarthatóság további sarkalatos kérdéseire, a közlekedésre, közösségi közlekedésre, az urbanizációra, fűtési rendszerekre. Pogátsa szerint a zöld átmenet csak akkor reális, ha nemnövekedő gazdasági rendszerben gondolkodunk. „A zöld átmenet csak akkor reális, ha egy stacioner, nemnövekedő gazdaságra tervezünk. Ez egyrészt a fogyasztás visszafogását jelenti, másrészt pedig a társadalmi működés újraszervezését. Csak egy ilyen, anyaghasználatban állandó volumenű, újrahajtható, térben és működésben újraszervezett társadalom teszi lehetővé, hogy a zöld átmenet globális nyersanyagigénye a globális készletekhez igazodva megfelelően alacsony maradjon. Minden más illúzió.” (195. oldal).

Zöld átmenet finanszírozásáról szól a következő fejezet, kitér a modern monetáris elméletre (Modern Monetary Theory, MMT), az átállás finanszírozásának lehetséges formáira. Az MMT gondolkodásmódja alapján a zöld átmenet finanszírozója - amennyiben az a közjót szolgálja - az állam lenne, mely kiadásokhoz nem lenne szüksége adókra. Pogátsa a világ jelenlegi klímavédelmi törekvéseit elemezve a következők állapítja meg. Klímavédelmi stratégiáját tekintve, szigorú szabályozásával, ETS rendszerével, Fit 55 programjával, bár az egyik legnagyobb üvegházhatású gáz kibocsátó blokk, jelenleg az Európai Unió jár az élen. A klímatudatosság az Egyesült Államokban a legalacsonyabb, pedig a klímaváltozás következtében megnövekedett természeti katasztrófákkal járó jelenségeket érzékelik. Kínával kapcsolatban a törekvések ellentmondásosak. Jelenleg a gyártások áthelyezésével a legnagyobb ühg kibocsátók, azonban zöld technológiák alkalmazásában is élen járnak. Az Öböl menti országokra általában olajimportőrökként tekintünk, azonban a legnagyobb energiafogyasztók, a legnagyobb erőforrás pazarlók is ők lettek. Oroszország a klímaváltozással kapcsolatosan passzív, pedig a globális felmelegedés, a fosszilis energiahordozók iránti igény csökkenése miatt foglalkoznia kellene vele.

Pogátsa szerint nemnövekedő gazdaságra, állami beavatkozásra, nemzetek közti összefogásra van szükség ahhoz, hogy a zöld átállás megvalósulhasson, ellenkező esetben társadalmi-gazdasági összeomlás, az ökoszisztéma összeomlásával együtt megjelenik a klímamigráció, az erőforrások kimerülnek, miközben a kapitalizmus, amely gazdasági növekedésre épült, vége lesz.

Összefoglalva, a fenntarthatóság már nem csupán egy lehetőség az egyének, vállalatok, a kormányok számára, hanem inkább szükségszerűség, amely az összes érintett fél közös erőfeszítéseit igényli, hogy megóvjuk bolygónkat a jelenlegi és a jövő nemzedékek számára az erőforrások megőrzésével, hatékony hulladékgazdálkodással, társadalmi szemléletformálással és felelősségvállalással és a fenntarthatóság mellett a gazdasági nemnövekedésre való törekvéssel.

Ajánlom a könyvet nem csak hozzáértőknek, hanem laikusoknak is. Kiváló, olvasmányos anyag, amely számos összefüggést megvilágít, amit esetleg az olvasó korábban ennyire összefüggéseiben nem látott. A könyv témája nagyon aktuális, rendkívül égető, a fenntartható jövőhöz vezető út rögzös, a szerző az érdeklődést folyamatosan fenntartva fogalmazza meg aggályait, tárja elénk lehetséges következményeit a jelenlegi energiapiacra szóló társadalomnak.

Utalva a jelenleg a Soproni Egyetemen futó *TKP2021-NKTA-43* számú *ErdőLab* projektre, *kutatóink folyamatosan azon dolgoznak, hogy fenntartható, tartamos erdőkezelési, erdőgazdálkodási módszereket dolgozzanak ki, hogy a klímaváltozás hatásait csökkentsék CO₂-kibocsátás korlátozó eszközök segítségével.* Ennek a projektnek a későbbi eredményét érdemes lesz figyelni. Mindazonáltal az erdő- és fagazdálkodási szegmens csak egy része a klímaváltozást jelentősen befolyásoló tényezőknek.

A KÉZIRATOK FORMAI ÉS SZERKEZETI KÖVETELMÉNYEI

1. Kéziratokat kizárólag elektronikus formában, e-mailen fogadunk.
2. A kéziratok Microsoft Word vagy azzal teljesen kompatibilis szövegszerkesztővel készüljenek!
3. A képek, ábrák, térképek, táblázatok a mellékletben szerepelnek, a szövegben csak jelölni kell a körülbelüli helyüket. Pl. „A 18. táblázat körülbelül ide”.
4. **Színes ábrák és táblázatok nem alkalmazhatók!**
5. Az alkalmazott betűtípus és méret: **Times New Roman 12. Sortávolság: 1,5.**
6. A formai és irodalmi hivatkozásoknál a kötelezően alkalmazott stílus az **APA**. Lásd részletesen: http://ktk.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/GT/APA_referencing_guide.pdf.
7. A kéziratok terjedelme táblázatokkal, ábrákkal stb. együtt nem haladhatja meg a 20 A4-es oldalt (1,5 sortávolság, 12-es betűméret).
8. A cikkek **kötelező** szerkezete:
 - a. cím, szerző(k) – név, intézmény, beosztás, **csak az első szerző e-mail elérhetősége**;
 - b. magyar nyelvű absztrakt (maximum 200 szó címmel együtt) és maximum **5 kulcsszó/kötelező, JEL kódok/kötelező**;
 - c. angol nyelvű cím és absztrakt (maximum 200 szó címmel együtt) és maximum **5 kulcsszó/kötelező**;
 - d. bevezetés, célok;
 - e. a téma felvezetése, a vonatkozó szakirodalom bemutatása, értékelése;
 - f. az alkalmazott módszerek (ha értelmezhető);
 - g. a téma tárgyalása/kutatási eredmények (ha értelmezhető);
 - h. következtetések/összefoglaló;
 - i. irodalomjegyzék (**csak APA stílus**), ha felhasznált forrásművek **DOI számmal** rendelkeznek, kérjük azokat is feltüntetni (az ISBN vagy ISSN számon túl)!
9. A könyvismertetések terjedelme nem haladhatja meg a hat A4 oldalt (Times New Roman, 1,5 sortávolság, 12-es betűméret). Az ismertetés címe és a szerző neve után szögletes zárójelben meg kell adni az ismertetett könyv, kiadvány teljes bibliográfiai adatait, beleértve az ISBN, vagy ISSN számot.
10. A követelményekkel nem egyező kéziratokat a szerkesztőség visszaküldi.
11. A szerkesztő fenntartja a jogot a kézirat terjedelmi és minőségi változtatására.
12. Korábbi számok: <http://gt.uni-sopron.hu>.

MANUSCRIPT STYLE REQUIREMENTS

The Journal of Economy & Society (JES) is a quarterly publication of the University of West Hungary. It is designed to provide information and fresh perspectives on issues of importance to professional economists and social scientists and to all readers interested in policies affecting economy and society.

The editors of The Journal of Economy & Society are looking for papers that inform our readers and engage them in discussion about issues of relevance to the disciplines of economics and social sciences. If you want to publish in JES you must accept the following writing style guidelines for submission.

1. Send manuscript by email to **Dr. Nikolett Németh** (gazdasag.tarsadalom@uni-sopron.hu) only. Email attachments are acceptable.
2. We accept papers in English, German and Hungarian.
3. Manuscripts must be edited by Microsoft Word (or MS Word compatible word processor).
4. Manuscripts including abstract, footnotes, references, and appendices should be Times New Roman 12, one and half spaced. Papers should be thoroughly checked for misspellings and grammatical errors, and should not exceed 20 pages (including tables, pictures, maps, figures).
5. Papers have to follow the next structure:
 - a. Title, completed with the name(s), host institute(s) and academic position(s) of the author(s) or authoress(es) and **one e-mail address** for further communication;
 - b. An abstract in the language of study (not more than 200 words) and a title and an abstract in English too (see APA style). plus 5 keywords maximum and JEL codes;
 - c. Introduction, objectives;
 - d. Explaining the issue and relevant literature;
 - e. Methodology, data sources (if relevant);
 - f. Description, findings;
 - g. Summary / Conclusions;
 - h. References (**we accept APA style only**). We require the **DOI number** (if available) and ISBN, ISSN number too. See http://ktk.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/GT/APA_referencing_guide.pdf
6. Brief footnotes are acceptable only.
7. Required tables, pictures, maps, figures should be enclosed and on separate sheets, following all references. Notify editors of appropriate position of tables, pictures, maps and figures within the text (e.g. **Table one about here**).
8. **We don't accept color tables, figures, charts, maps!**
9. References should be presented in alphabetical order. See **APA** style.
10. The editor reserves the right to edit all submissions for clarity and length.
11. Back issues: <http://gt.uni-sopron.hu>.

Soproni Egyetem Kiadó
University of Sopron Press
Sopron